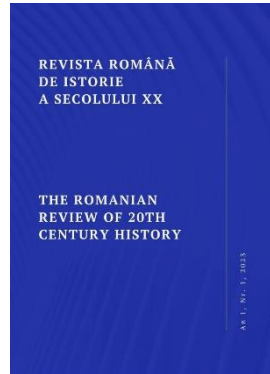

Revista română de istorie a
secolului XX
•
The Romanian Review of 20th
Century History

No. 1/2023

Title: *Între alianță și revendicări: minoritatea poloneză din România în rapoarte diplomatice ale Ministerului Afacerilor Străine de la București, 1922-1938*

English title: *Between alliance and claims: the Polish minority in Romania in diplomatic reports of the Ministry of Foreign Affairs in Bucharest, 1922-1938*

Author: Bogdan SCHIPOR

Pages: 215-228

Language: Romanian

Citation: Bogdan Schipor, „Între alianță și revendicări: minoritatea poloneză din România în rapoarte diplomatice ale Ministerului Afacerilor Străine de la București, 1922-1938”, in RRISXX, 1, 2023, p. 215-228.

URL: <https://revista.cis20.ro/rrisxx-1-2023/>

Published under the aegis of the [Centre for 20th century history](#), Faculty of History, “Alexandru Ioan Cuza University” of Iași

Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, 2023

ISSN 3008 – 5071

Between alliance and claims: the Polish minority in Romania in diplomatic reports of the Ministry of Foreign Affairs in Bucharest, 1922-1938

(Abstract)

“I have not once expressed the conviction that the close alliance and cordial Polish-Romanian cooperation, being the most important guarantee of peace in Eastern Europe, must not suffer from various shortcomings, which are of little importance in our overall relations and yet very delicate”. The above lines are an excerpt from an article entitled Let's speak frankly with Romania about Polish schools, which appeared in the October 28, 1929 issue of the Kraków newspaper *Ilustrowany Kurier Codzienny* and, in a few words, expresses what can easily be identified as a milestone in the way the Polish minority in Romania, present mainly in Bukovina, but not only there, reported and expressed itself to the authorities and the state throughout the interwar period. It was precisely this attitude, which gravitated between the coordination of the bilateral alliance and the claims of a rather “noisy” ethnic group, that inspired and suggested the present approach.

The target of our present contribution is, however, the analysis of how the activity and demands of the Polish minority in Greater Romania, first and foremost, and as we shall see, of its leaders, came to represent a concern for Romanian diplomacy, whether we are talking about the Ministry of Foreign Affairs in Bucharest, the Legation in Warsaw or the Consulate in Lvov. And it must be said that, in this context, the Ministry of Foreign Affairs in Bucharest did not only set

in motion its own resources and mechanisms, but also often turned to the Ministry of Public Instruction or the Ministry of the Interior, to the State Security in order to solve, on a case-by-case basis, problems raised or generated by the Polish minority in Romania.

Keywords: Poland, Romania, Polish minority, interwar, Bukovina

Între alianță și revendicări: minoritatea poloneză din România în rapoarte diplomatice ale Ministerului Afacerilor Străine de la București, 1922-1938

Bogdan SCHIPOR*

„Nu odată am exprimat convingerea că alianța strânsă și colaborarea cordială polono-română, fiind garanția cea mai de seamă a păcei în Europa orientală, nu trebuie să sufere din cauza diferitelor neajunsuri, puțin importante în ansamblul relațiilor noastre și cu toate aceste foarte delicate”¹. Rândurile de mai sus sunt un fragment dintr-un articol intitulat *Să vorbim sincer cu Râmânia despre școlile polone*, apărut în numărul din 28 octombrie 1929 al ziarului „Ilustrovany Kurier Codzienny” („Curier zilnic ilustrat”), care apărea la Cracovia și, în câteva cuvinte, exprimă ceea ce poate fi cu ușurință identificat ca un laitmotiv al modului în care minoritatea poloneză din România, prezentă mai ales în Bucovina, dar nu numai, s-a raportat și s-a manifestat față de autorități și stat de-a lungul perioadei interbelice. Tocmai această atitudine, ce gravita între coordonata alianței bilaterale și revendicările unui grup etnic destul de „gălăgios”, ne-a inspirat și sugerat demersul de față.

Alianța dintre România și Polonia a fost prima pe care guvernul de la București a încheiat-o în perioada interbelică, respectiv la 3 martie 1921. Documentului politic îi era alăturată o convenție militară, care

* Cercetător științific II, dr., Institutul de Istorie „A.D. Xenopol” Iași, Academia Română, bogdan_schipor@yahoo.it.

¹ AMAE, fond 71/România, vol. 385, f. 72.

preciza detaliile colaborării româno-polone din acest domeniu², precum și o anexă secretă, ce cuprindea un număr de trei protocoale, numite A, B și C. De o importanță aparte era primul dintre cele opt articole ale documentului, care prevedea faptul că „România și Polonia se angajează să se ajute reciproc, în cazul în care una dintre părți ar fi atacată, fără provocare, asupra frontierelor răsăritene actuale”, o formulă ce implica recunoașterea oficială și reciprocă a Basarabiei și Bucovinei la România, respectiv a Galiției Orientale și Wilnei la Polonia³. Alianța cu România devenea astfel complementară celei încheiate cu Franța în sistemul de securitate al Poloniei, în condițiile în care era îndreptată împotriva Uniunii Sovietice, fiind în mod cert privită și primită favorabil de către ambele părți.

Despre minoritatea poloneză din România în perioada interbelică, pe de altă parte, s-a scris destul de mult până acum. Nicolae Dascălu, Florin Anghel, Ion Constantin, Radu Bruja sau Daniel Hrenciu sunt autori care și-au îndreptat atenția și cercetările spre acest subiect. Și nu sunt singurii. Nu ne propunem însă aici o analiză istoriografică. „Ținta” pe care ne-o fixăm în prezentarea de față este însă analiza modului în care activitatea și revendicările minorității poloneze din România Mare, în primul rând, și așa cum se va vedea, a liderilor acesteia, a ajuns să reprezinte o preocupare pentru diplomația românească, fie că vorbim despre Ministerul Afacerilor Străine de la București, Legația de la Varșovia sau Consulatul de la Lvov. Și trebuie spus că, în acest context, Ministerul Afacerilor Străine de la București nu a pus în mișcare doar propriile resorturi și mecanisme, ci a apelat adesea și la Ministerul Instrucțiunii Publice sau la cel al Internelor, la Siguranța Statului pentru a rezolva, punctual, probleme ridicate ori generate de către minoritatea polonă din România.

Ponderea minorității poloneze în cadrul populației din România Mare nu era una foarte însemnată. În 1919, în Bucovina existau 34.119 de

² Vezi Gheorghe Zaharia, Constantin Botoran, *Politica de apărare națională a României în contextul european interbelic 1919-1939*, București, Editura Militară, 1981, p. 333-337.

³ Florin Anghel, *Construirea sistemului „Cordon Sanitaire”. Relații româno-polone, 1919-1926*, Cluj-Napoca, Editura Nereamia Napocae, 2003, p. 111.

locuitori de origine polonă, reprezentând 4,2% din totalul populației din provincie. Comparativ, în urma recensământului din 1910, în Bucovina existau 36.210 locuitori de origine polonă, reprezentând la acel moment 4,5% din populația provinciei⁴. În fine, conform recensământului din decembrie 1930, în Bucovina trăiau 30.580 de etnici polonezi, reprezentând 3,6% din populația provinciei, în timp ce la nivelul întregii țări 48.310 cetățeni se declaraseră de origine poloneză, ei reprezentând 0,33% din totalul populației⁵. Sunt cifre importante, pe care merită să le reținem, după cum se va vedea.

La sfârșitul lunii aprilie 1922, am identificat în arhivele Ministerului Afacerilor Străine de la București o primă telegramă referitoare la revendicări ale minorității poloneze din România, trimisă de Legația de la Varșovia și care conținea, într-o anexă, textul unui articol apărut recent în ziarul „Rzeczpospolita”, de largă circulație. Textul a fost trimis ziarului de la Varșovia din Cernăuți și, folosind ca pretext recenta decorație primită de către regele Ferdinand prin intermediul Legației Poloniei de la București, Virtutea Militară Clasa I, cea mai înaltă distincție militară a Poloniei, atrăgea atenția asupra faptului că, deși la nivel declarativ suveranul României și autoritățile românești subliniau adâncă simpatie față de poporul polonez, în realitate se putea constata existența unei veritabile campanii duse împotriva etnicilor polonezi din România. Mai mult, situația reclamată în presa poloneză era comparată cu situația mult mai favorabilă de care se bucuraseră polonezii în timpul monarhiei dualiste. „Suntem în Bucovina vreo 50.000 de poloni”, sublinia articolul și „prin cultura noastră ridicată [...] ne-am deosebit întotdeauna de conglomeratul de națiuni, ce locuiesc în acest colț al României Mari”. Autorii sau autorul textului sublinia, în plus, faptul că, la fel ca și în timpul monarhiei austriece, minoritatea polonă, fiind prima care a semnat la Cernăuți, în 1918, declarația prin care recunoștea stăpânirea românească în Bucovina, a primit inițial un mandat de senator în

⁴ Ioan Scurtu, Liviu Boar (coord.), *Minoritățile Naționale din România 1918-1925. Documente*, București, Arhivele Statului din România, 1995, p. 185.

⁵ Daniel Hrenciuc, *Continuitate și schimbare: integrarea minorităților naționale din Bucovina istorică în Regatul României Mari. Vol. II (1928-1940)*, Suceava, Editura Mușatinii, 2007, p. 167.

parlamentul României Mari, alături de numeroase privilegii în domeniul școlar. „Astfel am obținut în anumite localități, ceea ce nu am putut obține în timpul guvernării austriace. Se înțelege bucuria noastră, când am constatat că, fiind cetățeni ai României Mari, putem să ne păstrăm datinile și graiul. Am fost întotdeauna loiali și niciodată nu am cerut mai mult decât să fim tratați ca aparținând poporului, cu care România a încheiat frăție de arme. Vorbește pentru această prietenie și faptul că elementul polon este singurul pe care autoritățile române pot conta în partea cea mai avansată spre Nord a României”⁶. Care era însă nemulțumirea poloneză? De fapt, guvernul Averescu, iar apoi guvernul condus de Ion. I. C. Brătianu nu mai acordaseră minorității poloneze dreptul la reprezentare parlamentară. Mai mult decât atât, autoritățile românești începuseră să închidă unele școli primare poloneze, refuzând, totodată, să deschidă altele noi⁷.

Telegrama Legației de la Varșovia și textul articolului din „Rzeczpospolita” au fost înaintate de către Centrala Ministerului Afacerilor Străine, la Cernăuți, ministrului pentru Bucovina din guvernul condus de Ion I. C. Brătianu, istoricul Ion Nistor. Acesta a redactat la 28 mai 1922 un răspuns amănunțit către Ministerul Afacerilor Străine, în care explica în detaliu întreaga situație. Pe scurt, ministrul Nistor sublinia faptul că în conformitate cu legislația românească, minoritatea poloneză trebuia să însumeze cel puțin 50.000 de cetățeni, pe o arie de locuire compactă, pentru a beneficia de reprezentare parlamentară. Pe de altă parte, era adevărat faptul că, inițial, polonezii au avut un mandat de senator, dar acest loc în Senatul României fusese acordat în detrimentul ucrainenilor, ceea ce nu mai era posibil la începutul anilor 1920. Polonezii erau însă bine reprezentați în toate instituțiile publice și administrative din Bucovina: Comisia interimară a orașului Cernăuți, Banca regională, Casa de Economii etc. În plus, majoritatea clerului romano-catolic din Bucovina era în acea vreme de origine poloneză, ceea ce crea probleme în rândul minorității germane. În ceea ce privește sistemul școlar, Ion Nistor sublinia faptul că existau la acel moment școli poloneze de stat în toate orașele și localitățile rurale în care trăiau familii poloneze, în timp

⁶ AMAE, fond 71/România, vol. 385, f. 2-3.

⁷ *Ibidem*.

ce la Cernăuți funcționa un „liceu polonez de opt clase” susținut de stat. Din punctul său de vedere acestea erau favoruri pe care statul român le acorda minorității poloneze fără a fi obligat să o facă, astfel încât corespondentul polon din Cernăuți al ziarului polonez dădea dovadă de „o mare lipsă de modestie și bunăvoință”. Concluzia sa era tranșantă din această perspectivă: „a sosit timpul ca fără întârziere să începem cu lichidarea acestei situațiuni privilegiate, de care o mână de Poloneji (sic!) bucovineni se bucură de atâta vreme fără nici o îndreptățire”⁸.

În orice caz, dincolo de răspunsul tăios al ministrului Ion Nistor, lucrurile nu aveau să rămână așa. Un an mai târziu, o adunare populară, convocată de către Consiliul Național Polon din România Mare, la Casa Polonă din Cernăuți, la 28 octombrie 1923, avea să trimită Ministerului Afacerilor Străine de la București un *Memorandum* de protest care viza nouă chestiuni, printre care silirea părinților poloni de a-și înscrie copiii la școli românești, desființarea unor școli și clase poloneze, înlăturarea unor cadre didactice poloneze din posturi de conducere sau obligarea copiilor de a spune rugăciuni în limba română. În final, documentul exprima încrederea minorității poloneze în activitatea Ligii Naționale Polone, „invitând” această organizație să „lupte [...] pentru drepturile naționale și cetățenești a populațiunei polone din statul nostru, și în caz de nevoie de schimbarea orientărei politice”. Nu lipsesc din acest document expresii sau termeni precum „acte de nedreptate”, „opresiune”, „lovituri îndreptate în contra existenței noastre naționale”⁹. În acest punct, trebuie subliniat că începând cu 1919 minoritatea polonă din Bucovina era reprezentată, atât la nivel politic, cât și cultural, de o mișcare condusă de către inginerul Alois Friedel, intitulată „Uniunea Națională Polonă”, apropiată de valorile liberale. Acțiunile acestei mișcări urmau, în linii mari, recomandările Varșoviei în raporturile cu Bucureștii și autoritățile românești, inclusiv cu ministrul Ion Nistor,

⁸ *Ibidem*, f. 6-10. Textul este publicat și în volumul *Minoritățile Naționale din România 1918-1925...*, p. 451-453.

⁹ AMAE, fond 71/România, vol. 385, f. 12-13.

beneficiind atât de sprijinul consulatului polonez de la Cernăuți, cât și de cel al clerului romano-catolic¹⁰.

În 1926, la inițiativa avocatului Gregorz Szymonowicz din Cernăuți, lua ființă ziarul „Glas Pravda”, iar un an mai târziu, în 1927, societatea poloneză *Koła Polskie* și școala poloneză *Macierz Polska*. Societatea *Koła Polskie* avea să-și schimbe ulterior denumirea în *Uniunea Populară Polonă*, devenind o entitate politică rivală societății conduse de către Alois Friedel¹¹. O notă a Direcției Generale a Poliției din 14 februarie 1931 preciza faptul că Gregorz Szymonowicz era membru activ în *Consiliul de organizare al polonilor din străinătate*, cu sediul la Varșovia, aflându-se în strânsă legătură cu statul polon, de la care primea toate indicațiile și directivele în vederea organizării acțiunilor mișcării poloneze din România¹².

Începând cu anul 1928, Gregorz Szymonowicz avea să se afle la originea unei campanii deosebit de intense și agresive, susținută de câteva ziare din Polonia, pretextul fiind închiderea unor școli poloneze din Bucovina și mai cu seamă a Școlii Normale „Familia Maria” din Cernăuți. Până la finele anului școlar 1925-1926 aceasta a funcționat ca școală civilă secundară, fiind condusă și susținută de către congregația catolică de maici cu același nume din Lvov. Autoritățile românești au permis funcționarea acestei școli, chiar dacă se încălca astfel legislația națională. Legea interzicea înființarea și funcționarea pe teritoriul statului român a unor școli particulare de către societăți, ordine călugărești și congregații aparținând altor state. Conform unei note a Direcțiunii Învățământului Particular din Ministerul Instrucțiunii Publice, Ministerul în cauză a permis funcționarea acestei școli datorită relației speciale pe care România o avea cu Polonia, mizându-se pe faptul că treptat, funcționarea acestei instituții avea să se alinieze la prevederile legale. Cu toate acestea, la începutul anului școlar 1926-1927, școala secundară a început să se transforme în Școală Normală, fără o sesizare

¹⁰ Cf. unei note a Direcțiunii Generale a Poliției, Serviciul de Informații, din 26 septembrie 1931, în *Ibidem*, f. 120-121.

¹¹ *Ibidem*.

¹² Ioan Scurtu, Ioan Dordea (coord.), *Minoritățile Naționale din România 1925-1931. Documente*, București, Arhivele Statului din România, 1996, p. 532.

către Ministerul Instrucțiunii în acest sens. Toate demersurile autorităților române către conducerea acestei școli au fost tratate cu indiferență. În consecință, Ministerul Instrucțiunii a luat măsuri pentru ca această instituție să revină la rangul de școală secundară. Activitatea ei a fost permisă prin ordinul nr. 60.192 din 1928, cu obligația îndeplinirii anumitor condiții¹³.

În acest context, la 17 februarie 1928, Carol Davila, ministrul României la Varșovia, adresa o telegramă lui I.G. Duca, pe atunci ministru de interne și ministru *ad interim* al Afacerilor Străine, prin care semnala publicarea a două articole în ziarul „Słowo Polskie”, „foarte răspândit în Leopold și împrejurimi”, solicitând ca acestea să fie examinate de către organele competente, iar situația reală să-i fie comunicată cât mai repede, pentru a putea publica, la rândul său, o dezmințire. Titlurile celor două articole sunt ele însele edificatoare. Primul se intitula *Exterminarea populațiunei polone din România*, publicat la 10 februarie 1928 și prelua informații din ziarul „Glas Pravda” al d-lui Szymonowicz, iar al doilea *În apărarea Polonilor din România*, publicat la 13 februarie. Era vorba, în principal, de așa-zisa „desființare a ultimului institut polon”, aflat sub conducerea maicilor de la congregația „Sf. Maria”. Limbajul folosit nu lasă loc nici unui echivoc: „Nu v-ați potolit încă apetitul vostru insașiabil de jefuire a tuturor școlilor noastre publice? Nu vă ajung școlile secundare? Nu vă ajunge liceul? [...] Nu veți înceta odată cu loviturile de moarte date cetățenilor voștri? Șovinismul vostru întrece toate limitele, iar înverșunarea voastră nu mai este umană. Ați hotărât să exterminați cu orice preț elementul polon din România și urmăriți planurile voastre în mod sistematic”¹⁴.

Ministerul Afacerilor Străine de la București a trimis o informare Ministerului Instrucțiunii (condus atunci de Constantin Angelescu) referitoare la cele două articole de presă și a transmis Legației de la Varșovia informații necesare pentru a lămurii chestiunea prezentată de către ziarul polonez. De publicarea acestora s-a ocupat însă consulul României de la Lvov, George Traian Gallin. Dezmințirea a apărut în numărul din 26 aprilie al cotidianului „Słowo Polskie”, sub titlul *Lămuriri române în*

¹³ AMAE, fond 71/România, vol. 385, f. 65.

¹⁴ *Ibidem*, f. 14.

chestiunea școlilor polone din Bucovina. Cu toate acestea, într-o telegramă trimisă la București, la începutul lunii mai 1928, consulul George Gallin atrăgea atenția superiorilor săi asupra faptului că, potrivit informațiilor de care dispunea, presa din Lvov pregătea o întreagă campanie împotriva regimului școlar românesc și că un Comitet pentru apărarea intereselor polonilor din străinătate, între care figurau cadre didactice universitare, reprezentanții unor cunoscute familii nobiliare și ziariști planifica organizarea unor adunări de protest contra măsurilor luate de către autoritățile românești față de școlile poloneze din Bucovina¹⁵.

Trebuie să remarcăm, din acest punct de vedere, activitatea și implicarea deosebită a consulului George Gallin în semnalarea și combaterea campaniei din presa poloneză ce a avut ca obiectiv sistemul școlar românesc din Bucovina și situația școlilor poloneze din regiune. Diplomatul român a cerut și publicat diverse dezmințiri și lămuriri, dar a oferit și interviuri ziarelor care publicau articole critice la adresa autorităților românești. Datorită semnalărilor sale ne putem face o idee despre ritmul de apariție a acestor articole, mai ales în presa locală poloneză, dar nu numai, la fel ca și asupra intensității acestei campanii de presă. De pildă, George Gallin semnalează (și trimite copii în țară) articole publicate la 18 februarie 1928, 23 februarie, 16 iunie, 26 iulie, 6 septembrie, 7 septembrie, 24 octombrie, 21 noiembrie ș.a.m.d. Ritmul se păstrează și pentru anii următori, chiar dacă într-o cadență ușor redusă¹⁶. Titlurile acestor articole sunt ele însele edificatoare: „Luați copiii poloni din România pentru timpul vacanțelor în Polonia”, „O plângere desnădăjduită a Polonilor din Bucovina. Asuprirea românească. Închiderea unei școli polone la Cernăuți”, „Șoviniștii români desființează școala polonă. Nemaiauzita asupra a școalelor noastre în Bucovina cere o intervenție energetică a poporului și a guvernului polon”. Ele continuau în același registru.

De partea cealaltă înregistrăm și reacția autorităților de la București, care solicitau imediat rapoarte și lămuriri atât de la Ministerul Instrucțiunii, de la Revizoratul Școlar Suceava, de la Ministerul de Interne și de la Siguranță. Siguranța, de pildă, avea să trimită un raport

¹⁵ *Ibidem*, f. 19.

¹⁶ *Ibidem*, f. 18-51 *passim*.

în februarie 1928 Ministerului Afacerilor Străine referitor la închiderea și redeschiderea școlii „Familia Maria” din Cernăuți, care a ajuns și la Consulatul de la Lvov¹⁷. Este interesant și remarcăm faptul că această campanie de presă a fost îndreptată aproape exclusiv către situația școlilor poloneze din Bucovina, deși etnici polonezi trăiau și în alte provincii ale României Mari, întâmpinând, la rândul lor și alte probleme în relația cu statul și autoritățile românești.

Identificăm, însă, printre articolele publicate de presa poloneză în această perioadă și semnalate de către diplomații români acreditați la Varșovia sau Lvov, numai o singură mențiune a problemelor ivite în Basarabia, de pildă. Este vorba despre un articol publicat de ziarul „Wiek Nowy” din Lvov, semnat de către Kazimierz Smogorzewski, trimis prompt de către consulul George Gallin la București și intitulat *Închiderea școlilor polone din Bucovina și exproprierea moșiilor polone din Basarabia*. Tonul acestui articol este mult mai ponderat, fiind exprimată constant speranța că intervențiile înalților demnitari poloni pe lângă autoritățile române, la fel ca și bunăvoința arătată la București și de către reprezentanții diplomați ai României la Varșovia (este remarcat aici în mod deosebit Carol Davila, descris de către corespondentul polonez drept „gentleman în întregul înțeles al cuvântului”) vor da curând roade și ambele chestiuni vor putea fi rapid rezolvate¹⁸.

Acest articol a fost însă o excepție, tonul general fiind unul deosebit de agresiv, plin de exagerări în tușe accentuate, păstrate și subliniate constant, în pofida dezmințirilor repetate ale diplomaților români. Și trebuie subliniat că nu doar autoritățile române au reprezentat „ținta” acestei campanii, ci și, destul de frecvent, chiar și liderii polonezi sau diplomații polonezi acreditați la București ori Cernăuți, acuzați, din când în când, că sacrifică minoritatea poloneză din România pentru a păstra bunele relații și alianța cu statul român¹⁹. Există însă și altfel de explicații pentru această campanie de presă, furnizate (și) de către diplomații români aflați la post în Polonia. Într-o telegramă trimisă la 21 noiembrie 1928 de la Lvov lui G. G. Mironescu, pe atunci ministrul al afacerilor

¹⁷ *Ibidem*, f. 40.

¹⁸ *Ibidem*, f. 50-51.

¹⁹ *Ibidem*, f. 31. A se vedea și f. 40.

străine, George Gallinn sublinia faptul că la originea articolelor apărute în presa de la Lvov și Cracovia se afla Gregorz Szymonowicz, cel care „în cazul de față, pare a avea un interes personal ca chestiunea mandatului polon în viitorul nostru parlament să fie în mod favorabil rezolvită” în favoarea sa, evident²⁰. Aceeași convingere o regăsim și într-o telegramă trimisă de Legația de la Varșovia la 24 decembrie 1929, fiind exprimată de către atașatul de presă Dragu²¹.

Toată această poveste părea să înceapă a se îndrepta către final, în momentul în care un raport al Siguranței adresat Ministerului Afacerilor Străine, la 1 octombrie 1931, atrăgea atenția asupra faptului că agitația continuă, cultivată și susținută de către Gregorz Szymonowicz în Bucovina și Polonia, sub masca unor interese culturale, „riscă a deștepta și în populațiunea ruteană o mișcare de fierbere mult mai îngrijorătoare”. Mai mult, raportul sublinia faptul că avocatul cernăuțean începuse să publice și în ziare maghiare din România articole care condamnau tratamentul „barbar” al guvernului român față de minoritatea poloneză²².

A fost probabil picătura care a umplut paharul. Chestiunea școlilor poloneze din Bucovina a ajuns aproape imediat pe agenda discuțiilor dintre Jan Szembek, ministrul Poloniei de la București și Dimitrie Ghika, ministrul român al Afacerilor Străine²³. Ulterior, la 23 ianuarie 1932, August Zaleski, ministrul de externe al Varșoviei, a lămurit problema într-o interpelare din Seimul polonez, declarând ferm că „atitudinea autorităților române față de școlile poloneze nu poate fi calificată ca opresiune”, el vorbind, în schimb, atât despre existența unor „dificultăți locale”, cât și despre „atitudinea amicală a aliatai noastre”. Totul s-a încheiat atunci. Josef Beck, noul ministru de externe al Poloniei, l-a înlocuit, la începutul anului 1933, pe consulul polon de la Cernăuți cu cel de la Chișinău, cu instrucțiuni categorice de a nu se încuraja „nici o acțiune centrifugă a minorităților polone și nici să nu se facă vreo aluzie la Tratatul Minorităților”²⁴.

²⁰ *Ibidem*, f. 51.

²¹ *Ibidem*, f. 78.

²² *Ibidem*, f. 124.

²³ *Ibidem*.

²⁴ *Ibidem*, f. 136.

Dacă însă toată chestiunea părea astfel încheiată în 1932-33, câțiva ani mai târziu problemele aveau să apară din nou, de această dată în 1937, în coordonate totuși diferite. La 18 februarie 1937, Legația Poloniei de la București înainta Ministerului Afacerilor Străine o notă verbală prin care se atrăgea atenția asupra existenței unei propagande anti-poloneze în Bucovina, de sorginte cehoslovacă, dusă în paralel cu anumite eforturi de creare artificială a unei minorități cehoslovace în zona de frontieră comună a României cu Polonia²⁵. În același timp, Legația poloneză menționa faptul că ministrul cehoslovac de la București, Jean Seba, publicase la Praga, în anul precedent, o lucrare intitulată *La Russie et la Petite Antante dans la politique mondiale*, în care susținea, la p. 552, că la frontiera „bucovineano-polonă” exista o minoritate polonă puțin numeroasă, dar și o serie întreagă de sate slovace, care au fost polonizate. Iar lucrurile nu se opreau aici, susțineau diplomații polonezi. Ziarul cehoslovac „Nase Snahy”, care apărea la București, incita la luptă minoritatea slovacă din Bucovina, împotriva a ceea ce numea „agenții Varșoviei”, asta în timp ce un cetățean cehoslovac, Rudolf Kovalik, făcea propagandă la Poiana Micului²⁶, localitate cu o populație majoritar poloneză.

Nota Legației poloneze nu a fost primul avertisment primit la Ministerul Afacerilor Străine despre o criza care avea să degenereze²⁷. La

²⁵ *Ibidem*, f. 141. Nota poloneză menționa, în plus, faptul că acțiunile cehoslovace din România se desfășurau în paralel cu o activitate similară a guvernului de la Praga în rândul ucrainenilor din Galiția Orientală, acolo unde „aceste uneltiri s-ar întâlni cu alte uneltiri nu mai puțin vinovate, inspirate de Moscova și întreținute cu bani și emisari cehi și rusești” (*Ibidem*, f. 145).

²⁶ *Ibidem*, f. 141-142.

²⁷ Un element important care a „alimentat”, dacă putem spune așa, această criză, l-a reprezentat încheierea de către autoritățile române și cele cehoslovace a unui Aranjament Școlar bilateral, semnat la 22 octombrie 1936. Această înțelegere a fost considerată de către ambele părți a fi complementară unei declarații semnate la 21 ianuarie 1930 la Praga și la 1 martie 1930 la București. Acest Aranjament a fost aprobat de Consiliul de Miniștri de la București la 10 noiembrie 1937 și publicat în „Monitorul Oficial” la 16 noiembrie 1937. Diplomații polonezi și nu numai ei au considerat și menționat în câteva rânduri faptul că acest Aranjament leza

6 februarie 1937 Alexandru Duiliu Zamfirescu, ministrul României la Varșovia, într-o telegramă adresată ministrului Victor Antonescu, atrăgea atenția asupra existenței unei serii de articole în presa polonă față de o pretinsă acțiune de „slovacizare” pe care agenți cehoslovaci o desfășurau în unele comune cu locuitori polonezi din Bucovina. Zamfirescu raporta, în plus, faptul că deja recomandase Directorului politic pentru Orient din Centrala Ministerului să ia măsuri astfel încât să fie evitată o campanie de presă de natură a deplasa pe teritoriul românesc „gâlceava polono-cehă și așa destul de regretabilă”²⁸.

Era însă prea tardiv pentru a se opri o adevărată „avalanșă” de plângeri, interpelări și rapoarte. Un an mai târziu, la 18 februarie 1938, această chestiune făcuse deja obiectul a două intervenții ale Legației României de la Varșovia și unei note oficiale către Ministrul polon de Externe, a unei întrebări scrise depusă la 8 martie 1937 la Biroul Camerei Deputaților de către deputatul Alexandru Procopovici²⁹, a trei intervenții făcute de către Ministerul Afacerilor Străine pe lângă Ministerul de Interne, la care s-a răspuns la 20 aprilie 1937, la trei intervenții ale Ministerului Afacerilor Străine pe lângă Ministerul Instrucțiunii, rămase fără răspuns. „Această stare, căreia nu i s-a adus vreun leac, cu toate intervențiunile Ministerului Afacerilor Străine, dăinuiește de mai bine de un an” preciza un referat al instituției respective de la 18 februarie 1938³⁰ și, o putem spune, nu avea să fie rezolvată nici în 1939, un an în care din

drepturile minoritarilor polonezi din anumite localități din Bucovina și facilita propaganda cehoslovacă (*Ibidem*, f. 191). Tocmai această chestiune a făcut obiectul interpelării parlamentare inițiate de către Alexandru Procopovici.

²⁸ *Ibidem*, f. 144.

²⁹ *Ibidem*, f. 149-153.

³⁰ *Ibidem*, f. 176-177. Cu doar patru zile mai devreme, la 14 februarie 1938, Legația Poloneză de la București înainta un *Aide-Mémoire* către Ministerul Afacerilor Străine, reclamând încă a dată activitatea anti-poloneză intensă pe care cetățeni cehoslovaci o desfășurau în localități cu populație de origine poloneză din Bucovina, precum Poiana Micului, Solonețul Nou, Pleșa, Tereblecea etc. Documentul era semnat cu data de 3 februarie 1938. Era astfel evident faptul că lucrurile nu se schimbaseră deloc față de anul precedent (*Ibidem*, f. 171).

nou, înregistrăm pe agenda Ministerului Afacerilor Străine documente referitoare la probleme semnalate în cadrul școlilor poloneze din Bucovina³¹. După aceea va veni războiul și dezastrelle.

Ca o scurtă concluzie, putem spune că avem în fața noastră o minoritate destul de „gălăgioasă”, cu lideri agresivi, finanțată și coordonată, în parte, de țara mamă. Era, din păcate, un tablou mult prea familiar în perioada interbelică în această parte Europei. Putem să-i înlocuim oricând pe polonezii din România cu maghiarii din România, cu cehii din Teschen, cu germanii din Sudeți sau lituanienii din Polonia. Nimic nu s-ar schimba. Ar fi aceleași revendicări, aceleași resentimente, propagandă, exagerări și limbaj agresiv care au fost cultivate și rostogolite în cele două decenii de după Marele Război și care au contribuit semnificativ la alunecarea Europei spre un nou conflict de anvergură.

Between alliance and claims: the Polish minority in Romania in diplomatic reports of the Ministry of Foreign Affairs in Bucharest, 1922-1938

(Abstract)

“I have not once expressed the conviction that the close alliance and cordial Polish-Romanian cooperation, being the most important guarantee of peace in Eastern Europe, must not suffer from various shortcomings, which are of little importance in our overall relations and yet very delicate”. The above lines are an excerpt from an article entitled *Let's speak frankly with Romania about Polish schools*, which appeared in the October 28, 1929 issue of the Kraków newspaper *Ilustrowany Kurier Codzienny* and, in a few words, expresses what can easily be identified as a milestone in the way the Polish minority in Romania, present mainly in Bukovina, but not only there, reported and expressed itself to the authorities and the state throughout the interwar period. It was precisely this attitude, which gravitated between the coordination of the bilateral alliance and the claims of a rather “noisy” ethnic group, that inspired and suggested the present approach.

The target of our present contribution is, however, the analysis of how the activity and demands of the Polish minority in Greater Romania, first and foremost, and as we shall see, of its leaders, came to represent a concern for Romanian diplomacy, whether we are talking about the Ministry of Foreign Affairs in Bucharest, the Legation in Warsaw or the Consulate in Lvov. And it must be said that, in this context, the Ministry of Foreign Affairs in Bucharest

³¹ *Ibidem*, f. 231. Aceeași problemă și în nota informativă de la f. 234-240.

Bogdan SCHIPOR

did not only set in motion its own resources and mechanisms, but also often turned to the Ministry of Public Instruction or the Ministry of the Interior, to the State Security in order to solve, on a case-by-case basis, problems raised or generated by the Polish minority in Romania.

Keywords: Poland, Romania, Polish minority, interwar, Bukovina